

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-92-4>**ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ
ДО ПРОБЛЕМИ СВІТОВІДОБРАЖЕННЯ**

Краснова Наталія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирський державний університет імені Івана Франка
natalia.krasnova@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5308-3909

Мета. У статті проведений теоретичний аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури із проблеми «світовідображення». Доведено, що зміст поняття «відображення» варіюється залежно від напрямку дослідження: у філософських концепціях процес відображення представлено як одну із форм вираження і реалізації матеріальної єдності світу через відтворення об'єктивної реальності у свідомості людини в процесі пізнання об'єктів зовнішнього світу. На його основі відбувається накопичення інформації, ускладнення структури і функцій матеріальних систем; у психології, з позиції сформованості психічних якостей особистості – це здатність до активної цілеспрямованої діяльності під час сприйняття, перероблення та відтворення інформації з навколишнього середовища, що породжує певні результати і явища – психічні стани, образи, відчуття, поняття, емоції; у мистецькій педагогіці з позиції естетично-пізнавальної діяльності – як мистецьке моделювання дійсності в людській діяльності зі створення художніх образів; з позиції естетичного виховання – становлення особистості як суб'єкта художньої діяльності, що виявляє особистісно-ціннісне ставлення до дійсності і мистецтва, здатність до самореалізації. **Результати.** Наголошується на необхідності формування особистісно-ціннісного ставлення до дійсності, розвитку свідомості, здатності до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні. З'ясовано, що світовідображення передбачає активну позицію особистості в пізнанні світу і спрямованість на взаємодію з оточенням. Визначено, що «світовідображення в особистості» – це цілісна система процесів раціонального й емоційного відтворення об'єктів зовнішнього світу, що знаходить вираження у внутрішніх виявах (розвиток почуттів, станів, якостей) і зовнішніх результатах (створення продуктів діяльності). Акцентується увага на тому, що світовідображення здійснюється впродовж таких етапів: сприймання – створення цілісних чуттєвих образів безпосередньо у процесі сприйняття навколишнього; інтерпретації – творчого осмислення образу, що містить оцінку сприймаючого; відтворення образу, що реалізується зображенням об'єктів і явищ навколишнього світу художніми засобами. Надано визначення поняття «світовідображення в особистості».

Ключові слова: *світогляд, відображення, світовідображення, духовно-практичне освоєння світу, мистецький світогляд, художній образ.*

**THE PHILOSOPHICAL, PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL APPROACHES
TO THE PROBLEM OF THE WORLD EXPRESSION**

Krasnova Nataliia Mykolaivna,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Fine Arts and Design
Zhytomyr Ivan Franko State University
natalia.krasnova@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5308-3909

The article says about the theoretical analyze of the philosophical, psychological and pedagogical literature according the world expression. It's been proven that the definition of the word «world expression» changes depending on the direction of the study: the process of the expression in the philosophical conceptions is one of the form of the expression in which the material unity of the world is realized through the representation of objective reality of the human mind in the process of discovering the objects of the outside world. Based on this, information is accumulated. In psychology, from the standpoint of forming mental qualities the world expression is the ability to be actively targeted working with the environmental information which leads to

the certain results – psychological conditions, images, feelings, concepts, emotions. In Art Pedagogy from the position of aesthetic and educational activities it is the Art modeling of reality in the human activity to create art images. From the aesthetic education this word means the full realization of the person as an object of art activity, it brings to a valuable attitude to reality and art. It is necessary to form the personal development, the growth of consciousness and personal expression, self-realization and need for spiritual improvement. It has been discovered that the reflection of the world means an active person's position in the world experience and focuses on the interaction between the surrounding people. It is a fact that the expression of the world exists in each personality – it is the complete system of the rational and emotional world mapping processes expressed both internally (feelings, conditions, human qualities) and externally (activity results). The world expression is placed on the multi-stage presentation. The first one is the perception of the world – sensual images of the world around. The second one is the interpretation – creative subjective conception of the image. The third is the reproduction of the objects and phenomena of the world using artistic ways.

Key words: *worldview, reflection, world expression, spiritual and practical exploration of the world, art view, artistic image.*

Вступ

Оновлення суспільства, яке відбувається на сучасному етапі в умовах становлення України, вимагає пріоритетної уваги до формування світогляду молодого покоління людей, їхніх ціннісних орієнтацій, здатності до самопізнання і самореалізації особистості у різних видах творчої діяльності, що впливає на її майбутнє і життя та розвиток країни в цілому. Важливість даного завдання підкреслюється у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, де сказано, що система освіти має забезпечувати «формування у дітей і молоді цілісної картини світу», в Державному стандарті базової і повної середньої освіти наголошується на необхідності формування в учнів особистісно-ціннісного ставлення до дійсності, розвитку свідомості, здатності до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні.

Мета та пріоритети розвитку освіти в нашій країні мають світоглядну спрямованість, тобто зорієнтовані на формування світоглядних якостей особистості, при цьому провідними якостями людини майбутнього визначено гуманізм і свободу (в усіх її гуманних проявах). Формування такої особистості в сучасних умовах вимагає осмислення філософських та психолого-педагогічних підходів щодо означеної проблеми в науковій літературі.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Розкриття поняття «світовідображення» потребує визначення сутнісної природи і поняттєвого ряду «світ» – «світогляд» – «світовідображення». Етимологічно, слово «світ» споріднене з такими словами, як «світло», «святий», «свій». Можливо, це перша форма усвідомлення людиною себе у світі. У словниковій літературі «світ» тлумачиться широко: це і сукупність усіх форм матерії у земному та космічному просторі; всесвіт, і окрема частина всесвіту; планета, і земна куля, Земля з усім, що на ній є, і все живе; все навколишнє; все, що

оточує людину, і оточення – суспільство, люди; і певна сфера явищ природи; певна сфера діяльності людей. Отже, *світ* у філософському розумінні – це цілісна система, єдність природи, суспільства і сутнісних сил людини, що увібрала в себе уявлення про граничність для людини основи суцього. Поняття «світ» має історичний зміст, який визначається станом культури, науки, техніки, матеріального виробництва, суспільних відносин, природи. Тому світ – це єдність природної та суспільної дійсності, зумовленої практичною діяльністю. А категорія «світ» визначає не тільки природні, об'єктивно-матеріальні властивості, а передусім особливості людського практично-діяльного ставлення до себе і до умов свого існування.

Філософське поняття «світ» має органічний зв'язок зі *світоглядом*, який у сучасній науковій думці тлумачиться як *система переконань*, єдність узагальнених уявлень про дійсність та ідеалів, які відображають, розкривають і зумовлюють певне практичне і теоретичне ставлення до світу, спосіб сприйняття, осмислення й оцінки навколишньої дійсності; *суттєва визначальна риса культурної особистості*, виказуючи себе в різних життєвих колізіях тим, що називається стилем поведінки і, ширше, стилем життя; *духовне ядро особи*, спосіб самовизначення людини у світі, визначає горизонт бачення людиною світу, формує його позицію до всіх життєво важливих моментів його буття; *інтегративне явище*, що включає знання, цінності, розум, чуття, інтелектуальну діяльність, що забезпечує цілісне бачення й усвідомлення світу, місце і роль в ньому людини; пропонуючи й обґрунтовуючи новий засіб діяльності.

Усі ці визначення свідчать, що поняття «світогляд» – багатогранне (його складають досвід, знання, віра, ціннісні орієнтації, переконання та ін.) та відображає складні процеси духовно-практичного відношення «людина – світ» і визначає **специфічно людський спосіб відображення та**

осягнення дійсності, здатність вийти за межі необхідності задоволення первинних матеріально-практичних, фізіологічних потреб і будувати своє життя на засадах розуміння високого призначення людини, потреби постійного самовдосконалення (Бех, 1998).

Світоглядний підхід застосовують, вивчаючи процеси пізнання та перетворення навколишньої дійсності. Зміст його – закони, категорії, принципи пізнання світу, тенденції розв'язання цих питань – представлено в працях класиків філософської думки (Ф. Бекон (пізнання – це відображення зовнішнього світу в свідомості людини); Г. Гегель (оскільки процес мислення відображає об'єктивну реальність, то можна говорити про розумний погляд на світ), Т. Гоббс, Р. Декарт, Дж. Локк (ідеї, які виникають через зовнішній досвід – чуттєві; ідеї, які витікають з внутрішнього досвіду, – рефлексії (відображення), Б. Спіноза (в основі відображення лежать чуттєві сприйняття навколишнього світу) та сучасних філософів (Л. Кривега, О. Наконечна, В. Цвіркун).

Розгляд структурних складових світогляду як духовно-практичного освоєння світу, що поєднує у собі емоційні та раціональні форми осягнення навколишньої дійсності (почуття, знання, цінності, оцінки та різного роду приписи, настанови і переконання), дало можливість визначити, що *світогляд є відображенням світу (емоційним та раціональним), що має свої підсистеми або рівні*, які, як зазначає О. Рудницька, не існують окремо, оскільки цілісна структура світогляду узагальнює різноманітні уявлення про світ і саму людину, про спрямованість ходу подій у світі, про сенс людського життя, історичну долю людства. Відмінним є лише характер чуттєво-емоційних та понятійних образів, що беруть участь у сприйнятті, осмисленні та переживанні навколишньої дійсності (Рудницька, 2001) та відображаються в різних формах: раціонально-практичних, емоційно-чуттєвих і традиційних, у вигляді емпіричних і теоретичних знань, функціонуючого логіко-гносеологічного апарату мислення, способу життя, побутових нормоуявлень та ідеалів тощо (Цвіркун, 2001: 10). Таким чином, основною характеристикою світогляду є **відображення світу** у різних його виявах та формах прояву.

2. Методологія та методи

Термін «відображення світу» досі є невідомим у науковій літературі, складові частини змісту поняття «світовідображення» опосередковано зустрічаються в контексті характеристики наочної картини світу та образу світу (О. Белих, А. Кузьмінський, О. Леонтьєв, В. Нестеренко, С. Смирнов); національного образу світу (О. Белих, І. Кар-

пенко); ставлення людини до світу (І. Карпенко, А. Кузьмінський, М. Мостепаненко, В. Нестеренко, О. Рудницька); поглядів на світ (О. Белих); уявлення про світ (В. Бех, А. Кузьмінський, М. Мостепаненко); чуттєвого орієнтування у світі (О. Белих, І. Карпенко, А. Кузьмінський, М. Мостепаненко, В. Нестеренко, О. Рудницька); гносеологічного зв'язку із світом (О. Белих, Ю. Кулютькіна, М. Мостепаненко, В. Нестеренко); ціннісно-орієнтаційного аспекту (О. Белих, А. Кузьмінський, Ю. Кулютькіна, В. Нестеренко, О. Рудницька); життєвої позиції (О. Белих); універсальних форм діяльності (О. Белих, О. Леонтьєв, М. Мостепаненко, О. Рудницька).

Про відображення йдеться і у працях, що досліджують мистецький світогляд (Г. Ніколаї, О. Отич, О. Рудницька) та мистецьку освіту (О. Артюхова, А. Бакушинський, В. Демиденко, В. Коваленко, Р. Кропіна, І. Ликова, Л. Масол, Н. Миропольська, Б. Неменський, Н. Ростовцев, Л. Середюк, Г. Сотська).

Світоглядний зміст мистецтва характеризують за допомогою двох понять: художня картина світу – синтез узагальнених чуттєвих образів, що відображають природні та соціальні явища в їх відношенні до людини і розвиток та функціонування цих явищ у різних просторово-часових вимірах буття, та художня концепція людини – полягає в розкритті світоглядної проблематики через суб'єктивний внутрішній світ художніх персонажів (окремих особистостей), їх аналіз і систематизацію, створення художньої типології особистісного світосприйняття.

Дослідники у своїх працях розглядають мистецький світогляд особистості як: якісно нове, суб'єктивне утворення, що своєю сутністю передбачає неодмінну умову його формування – наявність суб'єктивної, власної, індивідуальної бази на основі якої він буде створений (Артюхова, 2003: 65); процес розвитку здатності особистості розуміти і цінувати мистецтво, виховання потреби у спілкуванні із цінностями мистецтва та головне – потребу в мистецькій (художній) діяльності (Сотська, 2006); специфічну форму емоційно-ціннісного відношення до навколишнього буття, що фокусує смисложиттєві установки і орієнтири людини, виражені у творах мистецтва – художній твір і відтворює дійсність, і оцінює зображуване, прагнуть виявити його сутність (Рудницька, 2001).

Таким чином, мистецтво завжди узагальнює і синтезує найсуттєвіші та найзначніші проблеми людського життя, викликає до них суспільний інтерес. Людина не обмежується

бажанням пізнавати світ, виявляти своє ставлення до дійсності, вона прагне гармонізувати наявні компоненти свого ставлення і, тим самим, стверджувати систему естетичних цінностей, яка реалізується через такі види творчості, як мистецтво (музика, театр, кіно, живопис, графіка, архітектура та ін.) та література (проза, поезія).

Із впевненістю можна стверджувати, що *мистецтво є формою естетичного освоєння світу* людиною, яке виникає у процесі художньої творчості – особливого виду людської діяльності і конкретно-чуттєвого, образного відображення дійсності з позиції певних естетичних ідеалів, створення за допомогою синтетичних художніх образів, символів, в яких з особливою глибиною втілюються людські ідеали, соціокультурні цінності, моральні норми.

На додаток до висловленого майже вичерпним можна назвати тлумачення сутності *мистецтва як естетично-пізнавальної діяльності*, відображенням певних для людини явищ життя. Естетичне освоєння світу здійснюється в мистецтві різними художніми засобами залежно від видів і жанрів.

Спільним для всіх видів мистецтва засобом художнього узагальнення та моделювання дійсності є **художній образ** – специфічна форма пізнання дійсності і внутрішнього світу людини та їх відображення в образотворчому мистецтві, значення якого полягає у здатності відображати загальне й істотне через конкретне, у формі, доступній безпосередньо емоційному сприйняттю. Те, що образ виникає в процесі відображення та відтворення світу, є основною його властивістю. Специфіка художнього образу полягає в тому, що, даючи людині *нове пізнання світу*, він одночасно передає і визначене ставлення до оточуючого.

Філософія дає три основні види відношення «образ – предмет (об'єкт)»: *суб'єктивно-ідеалістичний* (пізнаємо, описуємо, впорядковуємо відчуття); *об'єктивно-ідеалістичний* (образи є наслідками осягнення за допомогою розуму існуючих ідей, структур, які стоять за матеріальними чуттєвими явищами); *матеріалістичний* (образи відображають об'єктивну реальність). Відображення як специфічний процес діяльності спирається на закони пізнання: від живого споглядання до абстрактного мислення і від нього до практики. Головна цінність відображеної діяльності людської свідомості полягає у творчому її функціонуванні. Зв'язок із реальним світом здійснює не сама по собі свідомість, а реальні люди, які практично перетворюють світ (Белих, 2000: 119).

Отже, відображення (філософське) – це одна з форм вираження і реалізації мате-

ріальної єдності світу через відтворення об'єктивної реальності у свідомості людини в процесі пізнання об'єктів зовнішнього світу. На його основі відбувається накопичення інформації, ускладнення структури і функцій матеріальних систем.

Зіставляючи **МИСТЕЦТВО** (естетично-пізнавальна діяльність, відображає певні для людини явища життя, засобом цього відображення є художній образ) та **ПСИХОЛОГІЮ** (віддзеркалення у свідомості буття зовнішнього світу), зосередимось на фундаментальній умові розвитку суб'єкта, його пізнавальних процесів, суть яких полягає у *відображенні* об'єктивної дійсності. Основні аспекти проблеми психічного відображення базуються на наукових положеннях теорії психічного розвитку Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Б. Теплова, Д. Фельдштейна.

Узагальнене розуміння проблеми відображення як фундаментального психологічного поняття є одним із найважливіших завдань психологічної науки (О. Іванюта, О. Леонтьєв, В. Потапова) та містить у собі ідею розвитку та існування різних форм і рівнів відображення від простих до більш складних і ефективних: відображення – реакція (на подразники); відображення – слід (як основа пам'яті); відображення – зміна (приспосовування до середовища); відображення – вплив (зміна навколишнього, зумовлена попередніми етапами відображення).

Психічне відображення характеризується такими особливостями, як: *активність* (функціональна динамічна компонента забезпечує інтеграцію індивідуальних здатностей); *суб'єктивність* (виявляє особистісні смисли поведінки і діяльності); *випередження* (сприяє прогнозуванню шляхів удосконалення власної діяльності і себе) (Потапова, 2005: 3–9).

Всі стадії відображувального генезису, за О. Леонтьєвим, супроводжуються почуттєвими ставленнями: від емоційного тону відчуттів до виникнення «предметних почуттів». Емоційні стани людини сприяють пошуку нової інформації завдяки підвищенню чутливості, що викликає реагування на поширений діапазон подразників, забезпечує виникнення натхнення.

Ступенями чуттєвого пізнання розмаїття оточуючого світу, різними за повнотою, глибиною й адекватністю відображення предметів та їх властивостей є *відчуття* – це відображення окремих властивостей предметів і явищ при безпосередній дії подразників на органи чуття (зір, слух, смак, нюх та дотик) та *сприймання* – це відображення цілісних

предметів і явищ, базовий пізнавальний процес, який зумовлений спільною роботою окремих органів чуття. Відображення світу через відчуття і сприймання досягається у взаємодії людини з оточенням.

Психічне відображення як процес, спрямований на *сприйняття, переробку і відтворення* інформації з навколишнього середовища, розглядає В. Потапова, стверджуючи, що це процес пластичний, такий, що постійно розвивається, породжуючи певні результати і явища (психічні стани, образи, відчуття, поняття, емоції тощо). Інтуїтивно-почуттєве відображення відбувається, зокрема, і тоді, коли свідомо і несвідомо скомбіновані враження, образи сприймання, дії, реакції, впливи за допомогою уявлень людини переходять від звичайного (і звичного) до незвичайного (оригінального) роду асоціацій (Потапова, 2005: 9).

На рівні людини відображення психічне виступає як створення образів не лише чуттєвого, але і логічного мислення та творчої фантазії, які втілюються в продуктах культури, що радикально змінює характер відображення.

Образ світу як цілісне утворення пізнавальної сфери особистості трактує С. Смирнов та виділяє рівні її існування: *сенсорно-перцептивний* (чуттєва картина дійсності, умови діяльності); *інтелектуальний* (символічна репрезентація світу на рівні системи суспільно вироблених значень, предметів культури, еталонів діяльності); *особистісний* (забезпечення єдності пізнавальної та емоційно-дієвих сфер, прогнозування важливих для людини подій, пов'язаних із її потребами) (Смирнов, 2003).

Під впливом художніх образів безпосередні почуття переходять в естетичні, етичні уявлення суб'єкта як ціннісний акт осягнення світу та самопізнання власної ідеальної сутності. Саме в цьому виявляється катарсичний характер естетичних відношень, що виступають способом розвитку художнього світогляду людини. Коли мистецтво входить у наше «Я», коли ми відчуваємо весь світ у собі і себе в ньому, відбувається тотожність внутрішнього і зовнішнього, логічного смислу мистецького твору та алогічної сфери самосвідомості особистості, смислової предметності мистецтва та непередбаченого суб'єктивного почуття. Це і є найважливішою передумовою духовної насолоди, яка впливає на формування світогляду особистості. Адже своєрідність мистецтва полягає в тому, що воно потребує від людини здатності розуміти смисл твору, усвідомлення своїх переживань та думок. Тому мистецтво, з одного боку,

підноситься над людиною, а з іншого – людина сама відкриває себе в мистецькому світі, завдяки чому стає здобутком власного духу особистості (Рудницька, 2001).

Порівнюючи структурні відмінності мистецтва і науки, мистецтва і філософії, мистецтва і релігії як цілісних систем принципів, засобів, методів відображення світу, важливо акцентувати таку специфіку мистецтва, як **особистісний тип бачення навколишнього світу**, його пізнання та оцінки (Рудницька, 2001). Отже, мистецтво як особливий вид людської діяльності пронизує всі види світогляду. Таким чином, відображення явищ життя в мистецтві та пізнанні дійсності через мистецтво (взаємодія мистецтва та дійсності) є комплексним видом пізнання оточуючого світу, в якому домінує афективний (емоційно-образний) підхід до реальності.

Відтак цілком справедливим є те, що чим повніше та глибше у свідомості людини відображений зовнішній світ, тим адекватніші її знання про нього, ефективніша взаємодія з дійсністю, тим багатше «Я» за своїм змістом, як наслідок – чіткіше усвідомлення свого життя.

3. Результати та дискусії

Таким чином, світовідображення – це творчий процес, в якому відбувається: цілеспрямований процес розвитку творчої особистості, здатної *сприймати*, чути, цінувати прекрасне і *створювати* художні образи, що передбачає збагачення чуттєвого досвіду, емоційної сфери особистості, пізнання прекрасного в людях, у предметній дійсності, природі, мистецтві; формування здатності *сприймати* і *перетворювати* дійсність за законами краси; формування засобами мистецтва естетичного сприйняття, розвиток художньо-творчих здібностей людини в різноманітних галузях мистецтва, потреби вносити в життя прекрасне; метою якого є розвиток інтересу до мистецтва, формування в людини вміння *сприймати*, розуміти та оцінювати твори мистецтва.

Отже, можна стверджувати, що етапами процесу світовідображення є **сприймання, інтерпретація та відтворення** явищ навколишнього світу.

Згідно з науковими дослідженнями, **сприймання** – це активний творчий процес відображення мозком предметів і явищ об'єктивного світу, які діють у даний момент на органи чуття; який створює усвідомлене відображення предмета та ситуації в цілому у вигляді цілісного знання, що виникає під час безпосереднього впливу предмета на органи почуттів.

Таким чином, слід відзначити, що основою процесу сприймання є створення

цілісних чуттєвих образів безпосередньо у процесі сприйняття навколишнього світу.

Багатьма вченими було підтверджено, що здатність до особистої **інтерпретації** образів навколишнього світу, наявність та характер асоціацій, рівень розуміння об'єктивної реальності залежать від набутих знань та сформованості світопізнавальних уявлень, що позначається на особливостях суб'єктивного образу, який відобразився у свідомості внаслідок сприймання. *Інтерпретація* дає можливість особистості дати оцінку, в якій поряд із власним поглядом та очікуваннями наявна також інформація, зібрана за певний час. Ця інформація має бути систематизована, індексована та узагальнена у вигляді концепції, що містить оцінку.

Відтворення образів (об'єктів) охоплює три основних значення: уявлення або образ, репродукція презентації, або повторення, та заміщення образів; «зовнішній вигляд», «відображення», «зображення» – ці всі поняття безпосередньо пов'язані із зоровим сприйняттям. А результатом зорового сприйняття, тобто предметним його втіленням, можна вважати зображення, яке, у свою чергу, є інформаційним відтворенням образу. Як відтворення дійсності, образ тією чи іншою мірою наділений чуттєвою достовірністю, просторово-часовою тривалістю, предметною закінченістю та самодостатністю. Загалом, зважаючи на зазначене, маємо такий зв'язок: відтворення (створення образу) – зображення – презентація образу (Краснова, 2011).

Висновки

Таким чином, розгляд світовідображення відбувається з позицій різних галузей наукових знань, а саме: з *філософського погляду* відображення – це одна з форм вираження і реалізації матеріальної єдності світу через відтворення об'єктивної реальності у свідомості людини у процесі пізнання об'єктів зовнішнього світу, на основі якого відбувається накопичення інформації, ускладнення структури і функцій матеріальних систем; *із психологічного*, відображення розуміється як процес, спрямований на сприйняття, переробку і відтворення інформації з навколишнього середовища; цей процес є пластичним, таким, що постійно розвивається, породжуючи певні результати і явища (психічні стани, образи, відчуття, поняття, емоції та ін.); з огляду мистецької освіти *мистецьке відображення світу* – це відтворення дійсності з позицій естетичних ідеалів у людській діяльності створення художніх образів. Таким чином, **«світовідображення в особистості»** можна визначити як *цілісну систему*

процесів раціонального і емоційного відтворення об'єктів зовнішнього світу, що знаходить вираження у внутрішніх виявах (розвиток почуттів, станів, якостей) і зовнішніх результатах (створення продуктів діяльності).

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюхова О. Підготовка вчителя до формування художнього світогляду старшокласників. *Гуманізація навчального процесу* : зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. В.І. Сипченка. Слов'янськ, 2003. Вип. XX. С. 64–66.
2. Бельх А.С. Картина мира как функциональный мировоззренческий продукт. *Динамизм социальных процессов в постсоветском обществе* : материалы Междунар. семинара / отв. ред. Л.Н. Синельникова, Л.Ф. Компанцева, Г.А. Петровская. Луганск ; Женева, 2000. Вип. I. С. 118–126.
3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб.; Ін-т змісту і методів навчання. Київ : [Б. в.], 1998. 204 с.
4. Краснова Н.М. Проблема світовідображення у науковій літературі. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали наук.-практ. конф. «Виховання дітей та учнівської молоді в соціокультурному просторі сучасних освітніх закладів» (Київ, 10-11 жовт. 2011 р.). Івано-Франківськ : Тіповіт, 2011. Вип. 1. С. 42–44.
5. Потапова В.Д. Розвиток функціональної системи інтуїтивно-почуттєвого відображення у майбутніх психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Київ, 2005. 36 с.
6. Рудницька О.П. Світоглядна функція мистецтва. *Мистецтво і освіта*. 2001. № 3. С. 10–13.
7. Смирнов С.Д. Мир образов и образ мира как парадигмы человеческого мышления. *Мир психологии и психология в мире*. 2003. № 3. С. 21–31.
8. Сотська Г.І. Образотворче мистецтво як засіб розвитку особистості. *Мистецтво у розвитку особистості* : монографія ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Чернівці, 2006. С. 137–146.
9. Цвіркун В.М. Формування світоглядних установок особи підліткового віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури». Київ, 2001. 20 с.

REFERENCES

1. Artyukhova O. (2003) Pidgotovka vchitelya do formuvannya khudozhn'ogo svitoglyadu starshoklasnikiv [Teacher preparation for the formation of the artistic worldview of high school students]. *Gumanizatsiya navchal'nogo protsesu* : zb. nauk. pr., 64–66 – SloV'yans'k: Vip. KHKH [in Ukrainian].
2. Belykh A. S. (2000) Kartina mira kak funktsional'nyi mirovozzrencheskii produkt [The picture of the world as a functional worldview product]. *Dinamizm sotsial'nykh protsesov v postsovetskom obshchestve* : materialy Mezhdunar. Seminara I, 118–126 – Lugansk: Zheneva [in Ukrainian].

3. Bekh I. D. (1998) Osobistisno zorientovane vikhovannya : nauk.-metod. posib. [Personally oriented education: scientific method. Way]. In-t zmistu i metodiv navchannya. – K.: [B. v.] [in Ukrainian].

4. Krasnova N. M. (2011) Problema svitovidobrazhennya u naukovii literaturi [The problem of worldview in the scientific literature]. Suchasni vikhovni protses: sutnist' ta innovatsiini potentsial : materiali nauk.-prakt. Konf. 1, 42–44 – Ivano-Frankivs'k : Tipovit [in Ukrainian].

5. Potapova V. D. (2005) Development of the functional system of intuitive-sensory reflection in future psychologists. Extended abstract of doctor's thesis. Kiev [in Ukrainian].

6. Rudnits'ka O. P. (2001) Svitoglyadna funktsiya mistetstva [Worldview function of art]. Mistetstvo i osvita, 3, 10–13 [in Ukrainian].

7. Smirnov S. D. (2003) Mir obrazov i obraz mira kak paradigmy chelovecheskogo myshleniya [The world of images and the image of the world as a paradigm of human thinking]. Mir psikhologii i psikhologiya v mire, 3, 21–31 [in Russian].

8. Nichkalo N. G., Zyazyun I. A., Rudnits'ka O. P., Sots'ka G. I. (2006) Art in the development of personality: a monograph, APN Ukraïni, In-t pedagogiki i psikhologii prof. osviti APN Ukraïni. – Chernivtsi, 137–146 [in Ukrainian].

9. Tsvirkun V. M. (2001) Formation of worldviews of the teenager. Extended abstract of candidate's thesis. Kiev [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.12.2020.

The article was received 14 December 2020.